

KİTAP İNCELEMESİ

Ö. Senan Arslaner¹

Kitap Adı: *Osmanlı Millet Sisteminden Türk Ulusuna Giyim ve Kimlik*

Yazar: Mehmet Ada Özdil

Basım Yılı: 2021

Basıldığı Şehir: İstanbul

Yayıncı: Hiperyayın

ISBN: 978-625-8461-10-7

Çok geniş bir coğrafyada altı yüzyılı aşkın süre hüküm süren Osmanlı Devleti'nin çok dinli, çok topluluklu veya uluslu ve karmaşık bir nüfusu yönetimi altında topladığı bilinmektedir. Osmanlılar, çok fazla çeşitlilik arz eden bir nüfus yapısına bu kadar uzun süre hükmetmelerini neye borçludur? Bu soruya verilebilecek yanıtlardan birisi, Emevi ve Abbasilerde Müslüman olmayan topluluklara uygulanan zimmi hukukunun Osmanlılar tarafından da benimsenmiş olmasıdır. Bu hukuk anlayışı doğrultusunda geliştirdikleri millet sistemiyle hem Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında bir toplumsal hiyerarşi kurulmuş ve böylece İslam dini veya ümmeti hâkim kılınmış, hem de ümmet dışında kalan unsurların kendi kendilerini yönetmelerine olanak tanınmıştır. Bu anlayış, bir ademi merkeziyetçi yönetim uygulaması olarak da görülebilmektedir. Mehmet Ada Özdil'in (2021a) *Osmanlı Millet Sisteminden Türk Ulusuna Giyim ve Kimlik* adlı kitabı, işte bu yönetim anlayışının toplumsal hiyerarşiyi nasıl görünür kıldığına odaklanmaktadır. Çalışmanın, yazarın Tekstil ve Moda Tasarımı alanında yaptığı lisansüstü tez araştırmasının genişletilmesiyle ortaya çıktığı belirtilmektedir (Özdil, 2021b).

Şöyle ki, millet sistemiyle, 19. yüzyıla kadar çok keskin ve kısıtlayıcı olmakla birlikte, Osmanlıların tebaalarını oluşturan dinsel toplulukların giyimlerine yönelik farklılaştırıcı

¹ İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul-TÜRKİYE.

ORCID: [0000-0001-7141-7047](https://orcid.org/0000-0001-7141-7047). E-mail: senan.arslaner@gmail.com

Gönderim (Submission): 07.12.2021

Kabul (Acceptance): 28.12.2021

düzenlemeler getirmiş olmasından yola çıkılmaktadır. Osmanlılarda giyim kuşam, din tarafından belirlenen bir kamu düzeni konusu olmuştur. 16. yüzyılın ortalarından itibaren, Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının son yıllarına doğru Müslümanların ve Müslüman olmayanların giyim-kuşam biçimlerine yönelik detaylı fermanlar ilan edilmiş ve bu fermanlarla, Şeriatı uygulamak isteyen devlet, cemaatleri birbirlerinden dış görünüşleriyle ayırmıştır.

Dinsel çeşitliliğin belirgin bir şekilde görünür hale getirildiği bu anlayış, çokkültürlülük yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır. Bu anlayışın Osmanlı-Türk modernleşmesi sürecinde nasıl çözüldüğünün anlatıldığı çalışma, nihayetinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla eşit yurttaşlık temelinde farklılıkların daha az görünür olmasına yönelik adımları da değerlendirmiş ve şöyle bir sonuca ulaşmıştır:

Bu çalışmada, komüniteryen çokkültürlülüğün modernleşme süreciyle modern ulus-devlete yerini bırakmasıyla, giyim kuşamın bireylerin kimliklerinin dışavurumunda ve toplumsal imgelemede daha az etkili hale geldiği, en azından etkisinin mecra değiştirdiği tartışılmıştır. Modernleşmeyle birlikte farklılıkları gösteren ve yasaklarla sınırları çizerek toplumu birbirinden ayıran giyim kuşam pratikleri, daha türdeşleştirici bir çizgiye yönelmiş ve Cumhuriyet devrimiyle de evrensel uygarlığın bir parçası olmanın simgesi konumuna gelmiştir. Diğer bir ifadeyle, giyim tikelci Osmanlı millet kimliklerinin evrenselden kopuşunun bir göstergesi olmaktan çıkmış, modernleşen Osmanlı ve sonrasındaki Türk yurttaş kimliğinin evrenselle bütünleşmesini sağlamıştır. (Özdil, 2021a, s. 121)

Çalışma incelendiğinde iki noktanın ön plana çıktığı görülmektedir. Birincisi, çalışmanın kuramsal çerçevesini teşkil eden çokkültürlülük paradigması, komüniteryen/cemaatçi çokkültürlülük alt kategorisi oluşturularak daraltılmış; Osmanlı millet sistemi, 1990'lardan sonra gelişen ve güçlenen liberal çokkültürcülük bakış açısından başarılı bir şekilde ayrıştırılarak ele alınmıştır. Bu yönü, çalışmaya hem özgünlük katmış, hem de çokkültürcülük paradigmasına yönelik kapsamlı bir literatür taraması ortaya konulmuştur. Yakın dönemde liberal çokkültürcülüğün gündeme gelmesiyle birlikte “yeniden kabileselleşme” şeklinde özetlenebilecek bir ayrışma durumunun ortaya çıktığına yönelik eleştiriler de dikkate alınmıştır (Christie, 1998; Konuralp, 2018).

Yazarın kuramsal çerçevesini oluştururken çokkültürcü bakış açısıyla kimlik ve giyim ilişkisine din, milliyet, dil, toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf gibi kimlik öğeleri bağlamında odaklandığı bir başka çalışmasını bütünleştirdiği görülmüştür. Söz konusu öncül çalışmasında yazar, şu noktalara dikkat çekmiştir: Giyim, politik, sosyal ve kültürel düzeylerde tanımlayıcı bir gösterge olarak kullanılır ve belirli sosyal gruplara hitap eder. Bazı grupları sembolik olarak tanımlarken bazılarını dışlar. Alternatif giyim kodları, giyenleri politik, kültürel ve sosyal olarak belirli bir davranışa yönlendirmesi açısından da onları etkili sembolik özneler haline getirmektedir. Bu özne, sınıf mücadelesinde esastır, çünkü anlambilim veya semboller açısından toplumu inşa etmede kritik bir işlevi vardır. Dolayısıyla giyim, toplumların oluşum ve gelişim süreçleri hakkında pek çok ipucu vermektedir. Sınıflı toplumlarda birçok giyim kodu, ait oldukları sınıfı açıkça belirtir (Özdil, 2021c). Bu noktaların Osmanlı tarihine ilişkin bir sosyopolitik değerlendirmeye aktarılmış olmasının çalışmaya özgünlük kattığı söylenebilir.

İkinci nokta ise çalışmanın sınırlılığıyla ilgilidir. Osmanlı Devleti'nin hükmettiği alanın genişliği ve toplulukların çeşitliliği dikkate alınarak çalışma başkent İstanbul'la sınırlı tutulmuştur. Yani, hâkim unsur Müslümanların yanı sıra değerlendirmeye katılan milletler, İstanbul'da yoğun bir nüfusa sahip Ortodoks, Ermeni ve Museviler olmuştur. Oysa Osmanlı coğrafyası, hem giyim açısından hem de dinsel açıdan çok daha fazla çeşitlilik barındırmaktadır. Bu sınırlandırmanın çalışmayı kapsamlı ortaya koymaktan bir ölçüde alı

koyduğunu söylemek mümkündür. Ancak, sınırlandırmadan hareketle bu alanda yapılabilecek başka çalışmalara ufuk açılması da muhtemeldir.

Özetle söyleyecek olursak, millet sistemi hakkında kuramsal ve tarihsel bir perspektif edinmek isteyenlere bunu anlaşılır bir dille sunan bu çalışma, kimliğin giyimle ilişkisini ve milliyetçilik kuramlarını, sembolizmin anlam dünyasından toplumsal gerçekliğe aktarımını yalın bir biçimde ortaya koyar niteliğiyle dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

- Christie, K. (1998). Introduction. K. Christie (Ed.), *Ethnic conflict, tribal politics: a global perspective* içinde . Curzon Press.
- Konuralp, E. (2018). Kimliğin Etni ve Ulus Arasında Salınımı: Çokkültürcülük mü Yeniden Kabilecilik mi? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(2), 133–146. doi:10.17153/oguibf.400350
- Özgül, M. A. (2021a). *Osmanlı Millet Sisteminden Türk Ulusuna Giyim ve Kimlik*. İstanbul: Hiperyayın.
- Özgül, M. A. (2021b). *Çokkültürlü Topumlarda Giyimin Kimlik İnşasındaki Rolü: Osmanlı-Türk Modernleşmesi*. Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Özgül, M. A. (2021c). The effect of clothing as a marker on identity. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 117–130. doi:10.12981/mahder.867867

